

Az Érmellékre menekített Szent Korona

A magyar Szent Korona Európa egyik legrégebbi, mai napig épségben megmaradt koronája, vagyis a magyar államiség olyan jelképe, amely végigkísérte történelmünket napjainkig. A hozzá kapcsolódó Szent Korona-tan a magyar alkotmányosság alapja volt. Viszontagságos történetének egyik állomása 1849 elején az Érmellék volt, amely több koronaórt is adott az országnak.

A bihari dombok alatt meghúzódó érmelléki kisfalu igazi történelmi rezervátum. A közigazgatásilag Székelyhídhöz tartozó Erköbölkút nem csak Rákóczi Lajos lovairól híres: történelmét még a régióban is kevesen ismerik. A távolság, amely Bihar megye ütőerétől elválasztja, fejlődésére és ismertségére jócskán rányomta bélyegét. A megye legtöbb kisfalujához hasonlóan – amelyeket elkerülnek a főutak –, az érmelléki települések is alvó történelmi színhelyekként vigyázzák az őrlángot. Ódon, nyirkos lelkészlakok születte szekrényei, udvarházak padlásai rejtegetnek valódi relikviákat a változó idők nagytakarítói elől. Még a domboldalak is magukba zárják a hajdani korok nyomait. A település dimbes-dombos, kifürkészhetetlen utjai miatt századok óta közszájon forog: Köbölkúton még a drótos tót is eltévedt. Nem könnyű megtalálni az évszázados borospincéket, udvarházakat, kúriákat, a fák mögött megbúvó történelmi kincseket rejtő templomot és a híres 48-as hadfiak sírhantjait.

Isten hozta az érkezőt!

Ahogy elhagytuk Érolaszit, dombok török meg a látóhatár peremét, s minél inkább közelítünk a falu felé, annál magasabbra emelkednek, mintha csak az útnak hagynának némi esélyt, hogy beengedjék az odavetődöttet. Az Isten hozta az érkezőt! vagy Béke a távozóval! feliratú faragott tábla csak olyan helyeken fordulhat elő, ahol ritka madár a vendég. Ez az első benyomása az ide látogatóknak. Vende Aladár leírása szerint a falu a Köbölkúthy nemesek birtoka volt. Létezését először az 1200-as évek végén említik. A 19. század végéig a Bónisoknak, a Dráveczkyeknek és a Varjú családnak voltak itt nagyobb birtokaik. A Dráveczky udvarház és a hozzá tartozó birtok felett az 1900-as évek elejéig rendelkezett a család.

A báróságot szerző Dráveczky Gábor még Szepes vármegyében székelt, amikor 1779-ben Mária Terézia ezt a főnemesi rangot adományozta neki. A leghíresebb ős azonban László volt, akinek Gálospetriben, valamint Köbölkúton is állt kastélya, illetve kúriája.

1829-ben óriási anyagi károkat okozó földrengések pusztítottak az Érmelléken és Nagykároly környékén, majd 1834-ben ismét. Az utóbbi epicentruma éppen Gálospetri környékén volt. Lakóházak, templomok, kúriák dőltek össze. Ekkor pusztult el a Dráveczky László ezredes építtette négyhengeres bástyatornyos várkastély is.

Vasvári Pál az 1848-as forradalom végén Kossuth parancsára szabadcsapatokat szervezett, többek között Erköbölkúton is. Ennek a csapatnak a vezetését Dráveczky Lászlóra bízta. A szabadcsapatok zászlóinak avatására április 27-én, Nagyváradon került sor. Az ezredes kiváló diplomataként is hírnevet szerzett hazájának és családjának. Ede fi-

ával közös sírban alussza örök álmát a köbölkúti református templom kertjében.

A magyar kormány Debrecenben

Kossuth Lajos, a Honvédelmi Bizottmány elnöke, Magyarország kormányzója 1848. december 30-án nyílt rendeletet intézett Bónis Sámuel képviselőhöz, amelyben, mint országos biztost megbízta, hogy a koronát budai őrzési helyéről szállítsa Debrecenbe, ahová a kormány is költözik. „Az ellenség közeledvén a főváros felé... a kormány kötelességének tartja a koronát minden esetre biztosítani. Ennél fogva képviselő úr ezennel kirendeltetik, s kötelességévé tétetik Úrményi Ferenc koronaőr őxcancellenciáját azonnal felszólítani, hogy az országos biztos úrral együtt s egyetértőleg az ország szent koronáját s egyéb koronázási insigniáit (jelvényeit) azonnal a koronaőrségből még itt lévő legénység őrizete mellett egyelőre Debrecenbe... elszállítani.”

Érmelléki kitérő

A rendeletet követően a Szent Koronát vonattal szállították Szolnokig, azonban innen a nemzeti erekllye elővigyázatosságból először Köbölkútra érkezett. Itt töltött egy éjszakát Bónis László kúriáján, ahol a pajtában el is ásták arra az éjszakára. A kúria mögött és a család szőlőskertjében is volt egy pajta, a köbölkútiak szerint a kúria mögött lévő mellékpületről van szó, ami ma is áll...

Szabó József a Művelődés februári számában így ír ezekről az időről: „kutatva a közvetlen forrásokat, rábukkantam Bónis Sámuelné nagyréthi Darvas Erzsébet (1814–1900) naplójának nyomára (Adatok Tolcsvai Bónis Sámuel életéből), bár az eredeti kéziratot nem volt alkalmam tanulmányozni. Darvas Erzsébet (...) képviselő férje oldalán Pozsonyban, Szabolcsban és 1848-tól Pesten is jelentős szerepet vitt a helyi társasági életben. Az osztrák hatóságok Darvas Erzsébet, valamint

A kúria mögött álló pajta, amelyben a koronát vélhetőleg elásták

A pusztuló érköbölkúti Bónis-kúria. A restitúciót követően sorsára maradt, majd a leszármazottak túladtak rajta

testvére, Darvas Imre házát is többször átkutatták a korona után. Mivel ő egyszer felháborodottan tiltakozott, 12 napra Kassán el is zárták. (...) Bónisné személyes részvételével vagy férje elmondása alapján írta meg a Bónis családdal történt eseményeket, így a korona elszállítását is 1884 folyamán.”

Másnap Bónis Sámuel és kísérete Josipovich Antal (1804–1874) marhakereskedőnek öltözött, és szekéren

rona előző napi szálláshelye azonban nem maradt titokban Haynau osztrák hadvezér besúgóí jóvoltából. Később a Habsburgok kopói megjelentek Baranyi Félixnél, és elhurcolták a koronának szállást adó földbirtokost, akit családja soha többé nem látott élve.

Az információt megerősítette a család egyik leszármazottja is – Baranyi Árpád Barnabás –, aki egy régi családfa dokumentummal igazolta az elmondottakat, amelynek sarkára

A nemzeti erekllye 1849-ben elővigyázatosságból érkezett Köbölkútra. Itt töltött egy éjszakát Bónis László kúriáján, ahol a pajtában el is ásták arra az éjszakára. A kúria mögött lévő mellékpületről van szó, ami ma is áll...

folytatva útjukat, átkeltek a Berettyó folyócskán, és Baranyi Félix (1802–1855) kastélyában szálltak meg, Tótiban. Egy éjszakára itt is elrejtették a koronázási ékszereket egy pincében. Mindkét helyszínt Ruffy Péter is megerősíti a Koronánk könyve című kötetében, majd Szilágyi József is kitér rá a Tóti község monográfiájában, amely szerint Baranyi Félix kíváncsiságból még ki is nyitotta a nemzeti kincseket tartalmazó vasládát, és a jelenlévők megrökönyödésére saját fejére is felpróbálta a királyi fejéket. Rossz előjel volt ez Baranyi Félix részére. Másnap reggel, mintha mi sem történt volna, a „kereskedők” folytatták útjukat, és eljuttatták a ládát a debreceni városházára, ahol Kossuth is lakott abban az időben. A ko-

a fenti történet fel van jegyezve: „Egy Baranyi dokumentum szerint Tótiban lett őrizve egy éjszakán, Baranyi Félix kúriájának a pincéjében. Legalábbis ez van írva a családfát ábrázoló okmány egyik sarkára. Ennek másolatát Leeds-ből (Anglia) küldték annak okán, hogy adatokat és iratokat gyűjtünk a Baranyi családról. Remélem valahogy el lehet olvasni, nagyon érdekes írás. Gondolom, egyik ősöm írhatta (...). Nem én kutattam fel, de él ott egy Baranyi, aki elküldte nekünk. Remélem ön is érdekesnek találja majd (...)” – írja egyik személyes levelében a cikk szerzőjének Baranyi Árpád Barnabás.

A Szent Korona ötszáz éve

A krónikáirók szerint, a nagyváradi béke (1538) megkötése után a korona 1551-ben a bihardíószegi földvárban rejtőzködött először (szintén érmelléki település), de az 1800-as évek közepén Vécsey Olivér leírása szerint egyszer a nagyváradi püspöki palotában is megfordult 1849. augusztus 10-én. Amennyi hányatottság jellemezi a Szent Korona ezer esztendejét, legalább annyi viszontagságon ment át a nemzet és az ország is. A magyar nemzetnek és királyainak eme ékességét Budára kerülése után még számtalanszor el kellett rejtetni, nem egyszer el is ásták, majd Ausztriába, Németországba végül az Egyesült Államokban „lakott” harminc esztendeig. 1978-ban a koronázási jelvényekkel együtt került ismét magyar földre. Két évtizeden át a Magyar Nemzeti Múzeumban állították ki. 1999-ben az Országgyűlés elfogadta a Szent Koronáról szóló törvényt, amelynek értelmében 2000-ben ünnepélyes keretek között (a jogarral és az országalmával együtt) a Parlament kupolacsarnokába került. A koronázási palást a Magyar Nemzeti Múzeumban maradt. Az Országgyűlés később úgy módosította a honvédelemről szóló törvényt, hogy a Magyar Honvédség feladatai közé került a Szent Korona, valamint a hozzá tartozó koronázási jelvények őrzése, fegyverhasználati joggal. A Honvéd Koronaőrség 2011. május 30-án tette le a koronaőr esküt és vette vissza a Szent Korona őrzését.

A Szent Korona a háborús veszély elmúltával újra a budai várba került. 1849 nyarán azonban Pest kiürítésekor újra a menekíteni kellett. A fontos feladattal kapcsolatosan Kossuth Lajos kormányzó, Szemere Bertalan belügyminiszter, és Duschek Ferenc pénzügyminiszter egyeztettek és a koronaékszerek elszállítását mellett döntöttek. A Szent Korona a koronaőrség nélkül Szegedre majd Nagyváradra, később Aradra került. A menekítők 1849. augusztus 15-én érkeztek Orsovára, ahol A Fehér Bárányhoz címzett fogadóban szálltak meg. Szemere Bertalan miniszterelnök és belügyminiszter az ékszerek elrejtése mellett döntött. A magyar határ közelében elásták a koronát rejtő ládát és a rejtékhely közelében lévő fán egy jelet hagytak, majd a helyszínről térképet készítettek. Kossuthot az emigrációban utólag tájékoztatták az elrejtés tényéről. A szabadságharc leverése után az osztrák rendőrség egy bizottságot hozott létre a Szent Korona kutatására, és 1853. szeptember 8-án megtalálták a ládát. A Szent Korona és a jogar viszonylag sértetlen volt, de a koronázási kard megrongálódott, a palást átázott és kifakult. Ezt követően a korona ismét Budára került és a második világháború végéig a várban őrizték.

SÜTŐ ÉVA

FOTÓK: SÜTŐ ÉVA